

Forelesning 1: ELE 3729

Introduksjon, frikonkurransemarkedet og ulikhet

Joakim Blix Prestmo, 14. januar 2021

Agenda

- Introduksjon (kap. 1)
- Hva mener vi med anvendt økonomi?
- Hva skiller dette kurset fra innføring i mikroøkonomi?
- Ulikhet (kap. 4)
- Frikonkurransmodellens optimalitetsegenskaper (kap. 2)

Introduksjon

- Kort om meg
- Zoom - ut januar (i alle fall)
- Hjemmesiden til kurset: datasciencelead.github.io/mikroBI
- Instagram: «samfokonomi»
- Its learning
- Forelesningsplan - foreløpig

Læring

- Hvordan lære best?
- Deltagelse i timene
- Hvordan kan dere gjøre meg god?

Anvendt (mikro)økonomi

- Økonomi - alle tema som det forskes på at økonomer
 - Temaene som dekkes av økonomifaget spenner fra miljø- og ressursøkonomi til helse- og utdanningsøkonomi. Faget kan svare på hvor hardt kan vi fiske på en fiskebestand og fortsatt ha en bærekraftig bestand, hvilke sykehus har den beste medisinske praksisen, hva er den optimale klassestørrelse på en barneskole osv.
- Mikroøkonomi - Den delen av faget som studerer atferd til individer, enten bedrifter eller husholdninger, men også samspillet med samfunnet og myndigheter
- Anvendt - vi bruker mikroøkonomisk teori for å forstå samfunnsøkonomiske problemstillinger. Vi er altså ikke opptatt av teoriene i seg selv, eller bevisene for de ulike teoriene, men snarere hvordan vi kan bruke teoriene for å beskrive de sammenhengene vi ser utspiller seg i samfunnet.

Adam Smith og markedets rolle

- Adam Smith, skrev boken «An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations», mest kjent som Wealth of Nations, i 1776.
- Boka er mest kjent for begrepet den usynlige hånd, som beskriver hvordan markedet (frikonkurransemarkedet) gjennom priser og folk søken etter å maksimere egen nytte bidrar til en god fordeling av ressursene.
- Husk at priser reflekterer kostnader på produktinnsats og produktiviteten til arbeiderne - prismekanismen er derfor et godt instrument for å sørge for allokering av ressurser
- Hva er alternativet til markeder?
 - Planøkonomi - forutsetter at planleggerne kjenner nyttefunksjoner til befolkningen, ikke bare dagens nytte, men også nyttefunksjonene fram i tid.
 - Forutsetter også at mottakerne må godta besluttet ressursallokering

Forts...

- Tenk deg en bedrift, skal denne ha internprising eller planøkonomi/kommandoøkonomi?
 - Diskuter med deg selv og kom med argumenter for og i mot internprising

Alternativer til priser?

- Systemer som bruker prismekanismen kan ha den ulempen at de skaper høye **transaksjonskostnader**. Eks. styring av trafikk. Folk har åpenbart ulik betalingsvillighet for å komme fort fram, men krevende å bruke priser for å styrke trafikken.
- **Rettferdighet** kan også tale i mot å bruke prismekanismen til å fordele knappe (offentlig finansierte) goder. Eks. er helsekø, studieplasser etter karakterer
- **Kvoter** for å fordele resurser, slik som innen oppdrett og kystfiske.
- **Tildeling** basert på søknad, slik som i olje- og gassnæringen

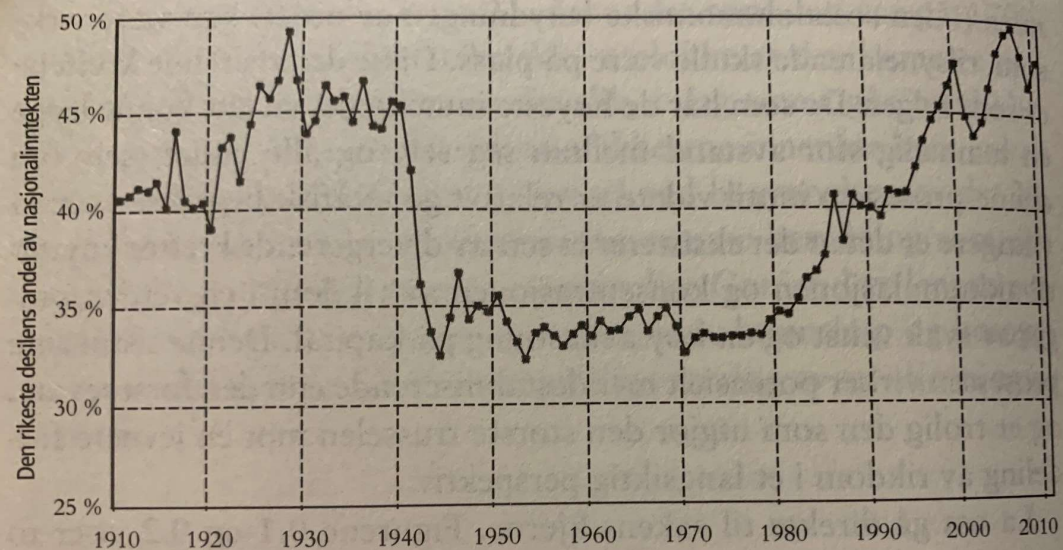
Argumenter for prismekanismen

- Folks muligheter til profitt gjør at produksjonsbeslutningene desentraliseres
- Manglende betalingsvillighet fører til en rask stans av produksjonen
- Relevant eksempel - Vaksine mot koronaviruset
- Markedsløsningen er effektiv, men ikke rettferdig
 - De som har lav produktivitet lønnes dårligere. Den lave produktiviteten kan skyldes mange faktorer også faktorer utenfor den enkeltes kontroll.

Ulikhet - Piketty

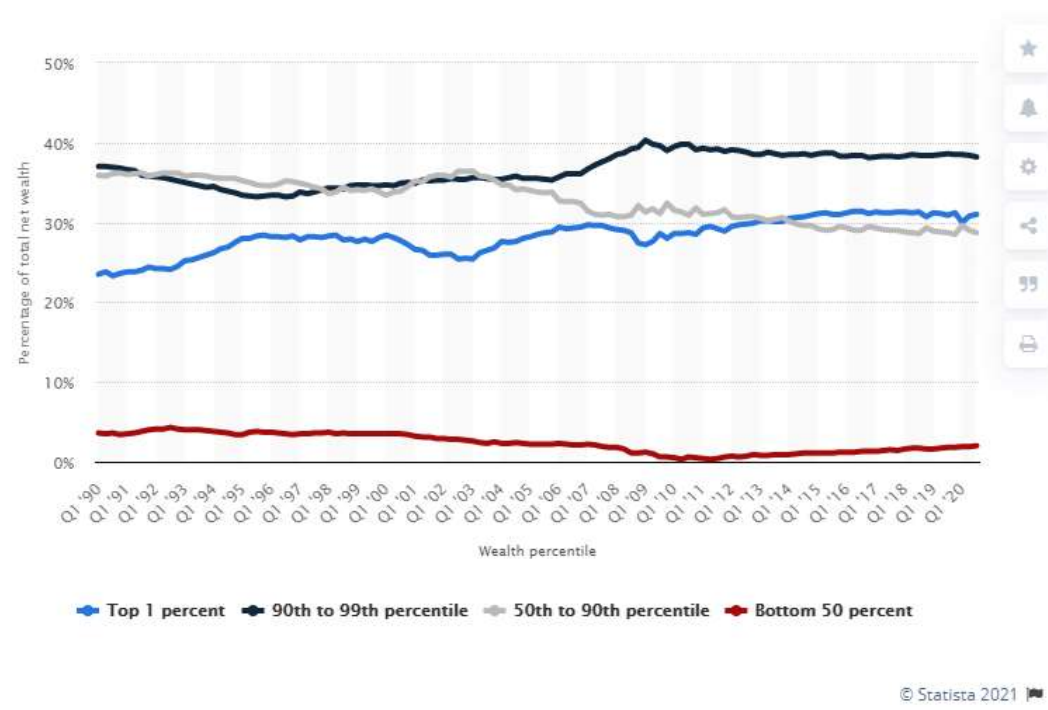
- Den franske økonomen Thomas Piketty skrev boken Kapitalen i det 21. århundre i 2013. Boka fikk mye oppmerksomhet og førte til økt fokus på den tiltakende ulikheten i mange land (https://no.wikipedia.org/wiki/Thomas_Piketty)
- Boka forteller en historie der ulikheten ble redusert og var på et bunnpunkt i 50-60 årene, før den gradvis øker
- Skal illustrerer ulikhet med et knippe figurer

Figur 0.1
Inntektsulikheter i USA, 1910–2010

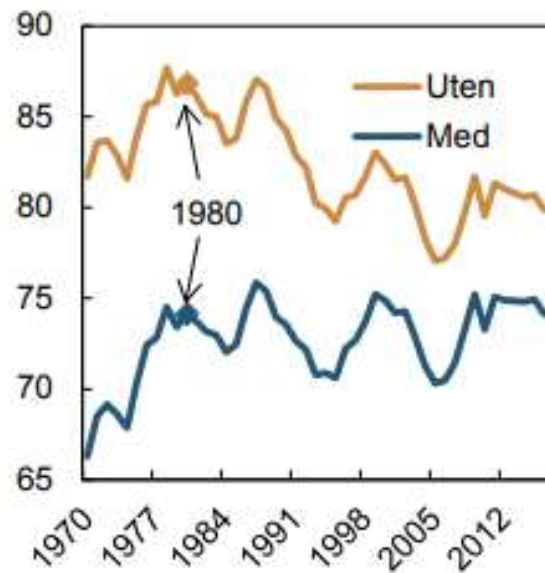
Den rikeste desilen av USAs befolkning hadde en andel av nasjonalinntekten som gikk fra 45–50 prosent i årene 1910–1920 til mindre enn 35 prosent i 1950-årene (dette er Kuznets' beregninger). Etterpå steg andelen igjen fra mindre enn 35 prosent i 1970-årene til 45–50 prosent på 2000-tallet. Kilder og serier: Se piketty.pse.ens.fr/capital21c.

Formuesfordeling i USA, 1990-2020

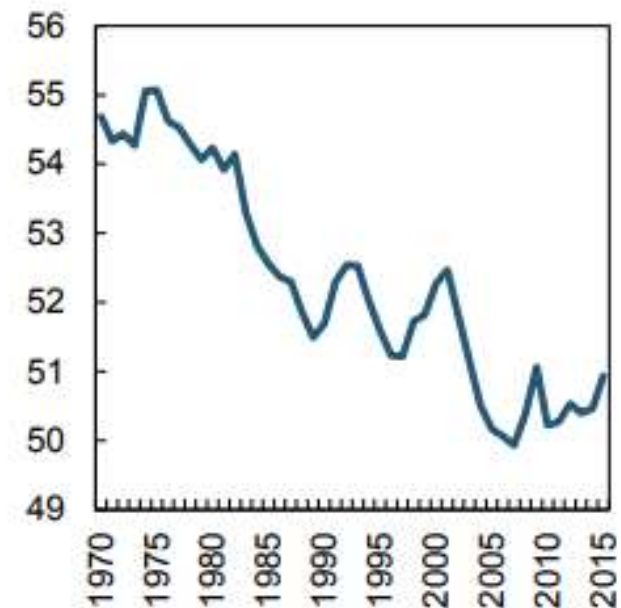

Lønnsandel = lønn/verdiskaping

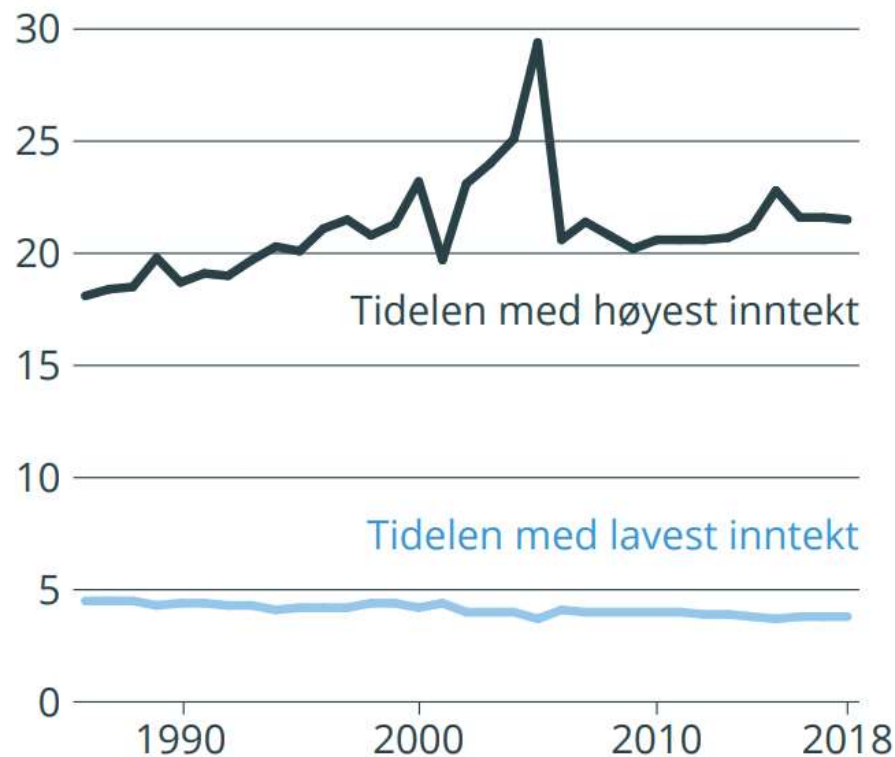
Figur 4 Lønnsandel i Fastlands-Norge med og uten selvstendige. Faktorinntekt. Prosent

Figur 6 Lønnsandel i avanserte økonomier. Markedsverdi. Prosent

Andelen av samlet inntekt etter skatt per husholdning som tilfaller personer med høyest/lavest inntekt. Prosent

Inntektsandelen til tidelen personer med lavest husholdningsinntekt har sunket litt siden 1986. Samtidig har tidelen med høyest inntekt økt sin andel, fra 18 til 22 prosent. Varslede endringer i regler for beskatning av aksjeutbytte fører ofte til at det betales ut mye utbytte i årene før slike skatteendringer trer i kraft. Dette skjedde for eksempel i både 2004 og 2005, og igjen i 2015. Dermed økte ulikheten markant i disse årene.

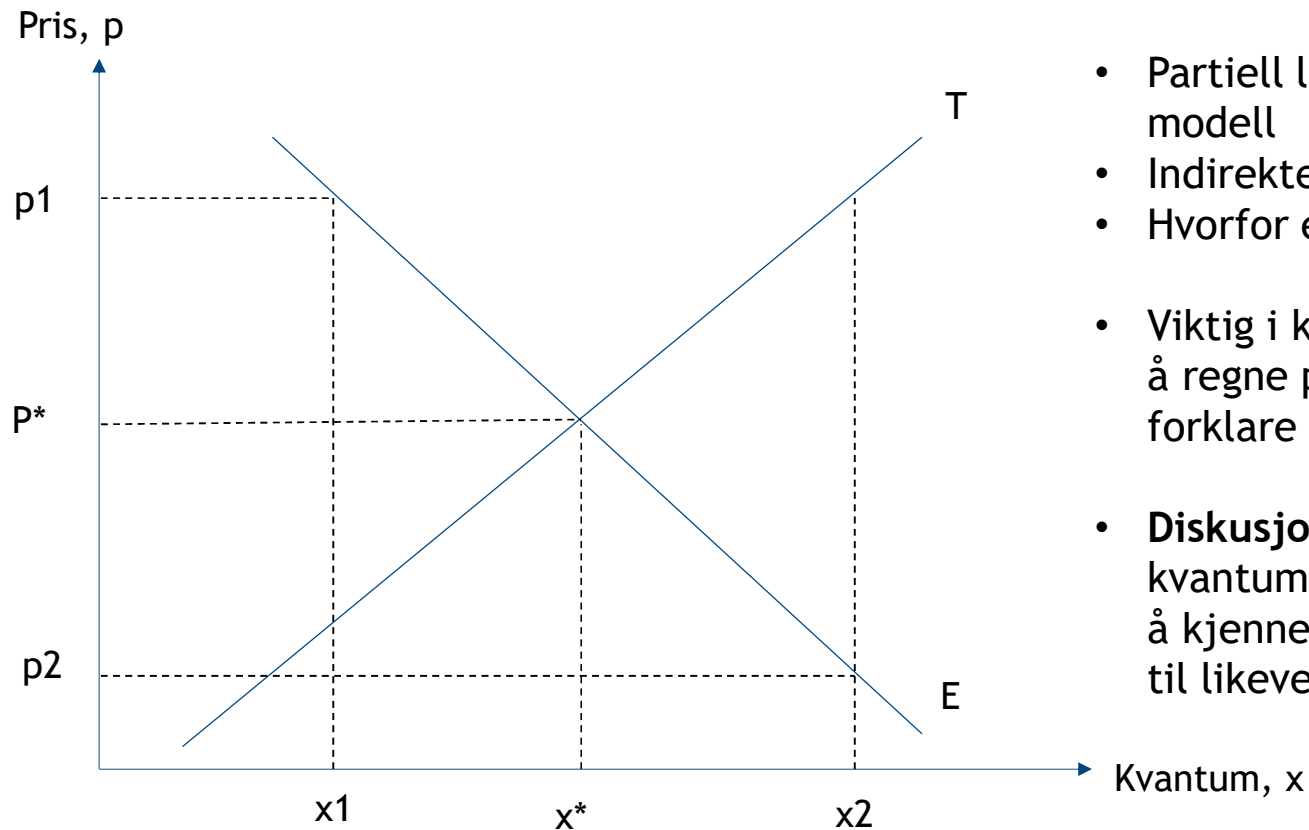
Litt om Pikettys modell for ulikhet

- Kapital og formue anses som en og samme ting. Altså det skilles ikke mellom realkapital og finanskapital.
- **Nasjonalformuen** er summen av innbyggernes og det offentliges eiendeler
- **Nasjonalinntekten** - verdien av et land sin produksjon
- Piketty formulerer en liten modell som forklarer hvordan utvikling i økonomisk vekst, avkastningen på kapitalen påvirker **kapitalinntektens andel av nasjonalinntekten** og
- dermed **utviklingen i ulikhet**

Hva skaper ulikhet?

- Forholdet mellom kapitalavkastning, eller renten (r) og veksten i nasjonalinntekten (g)
- Når avkastningen på formue er høy, så vokser de rikes formue
- Produksjonen fordeles mellom arbeidstakere og kapitaleiere. Høy vekst fører til god lønnsvekst fordi arbeidsledigheten (ofte) er lav.
- Dermed blir lønnsandelen høyere
- Når $g > r$, så vokser nasjonalinntekten og lønningene raskere enn kapitalen
- Når $g < r$, øker ulikheten fordi nedarvede forumer øker raskere enn nasjonalinntekten
- Dette er ikke en empirisk sammenheng, og merk at r og g henger sammen

FK-modellens optimalitetsegenskaper

- Partiell likevektsmodell - statisk modell
- Indirekte effekter har ingen plass her
- Hvorfor er (p^*, x^*) likevektsløsningen?
- Viktig i kurset - vi skal kunne mer enn å regne på likevekten. Like viktig å forklare mekanismene
- **Diskusjon:** Gitt at vi kjenner kvantumet som er produser, trenger vi å kjenne prisene for å forklare veien til likevekt?

Effektivitet = Pareto-optimalitet

- Hvem er Pareto?
 - Vilfredo Pareto - Italiensk økonom som levede rundt forrige århundreskifte
- Også kritisert for sine knytninger til fasismen
- Kjent for pareto-effektivitet/optimalitet
- Hva mener vi med pareto-optimalitet?
- Beskrivelse på en situasjon der ingen kan få det bedre uten at noen får det verre
- Hvis du går fra en situasjon folk får høyere nytte uten at noen får lavere nytte, beveger en seg mot pareto-optimalitet

Altså

Hvis vi står med en fordeling, kalt I, så vi den være pareto-optimal, *hvis og bare hvis*, det ikke finnes en annen fordeling/allokering, kalt II, slik at:

- 1) *Ingen får det verre i II enn i I*
- 2) *Minst en person får det bedre i II enn i I*

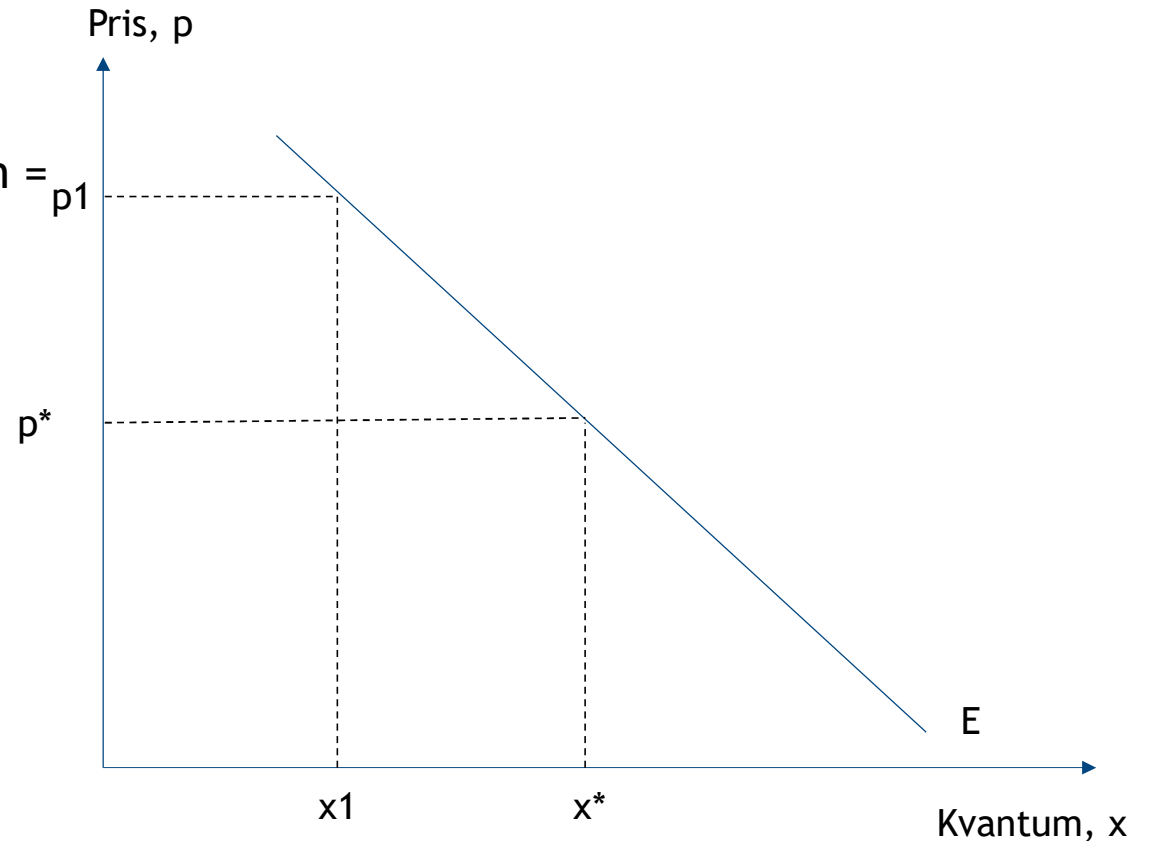
Hvis 1) og 2) er oppfylt, så er ikke fordelingen I pareto-optimal

Det er altså ingen som blir skadelidende av en paretoforbedring

- Det er altså ikke summen av individenes nytte som skal forbedres, men hvert enkelt individ
- Det tas ikke hensyn til hva samfunnet mener er riktig for individet (tobakk, rus ol)
- Det er ikke entydig hva som er den optimale fordelingen.
 - Eks. fordeling av en kake

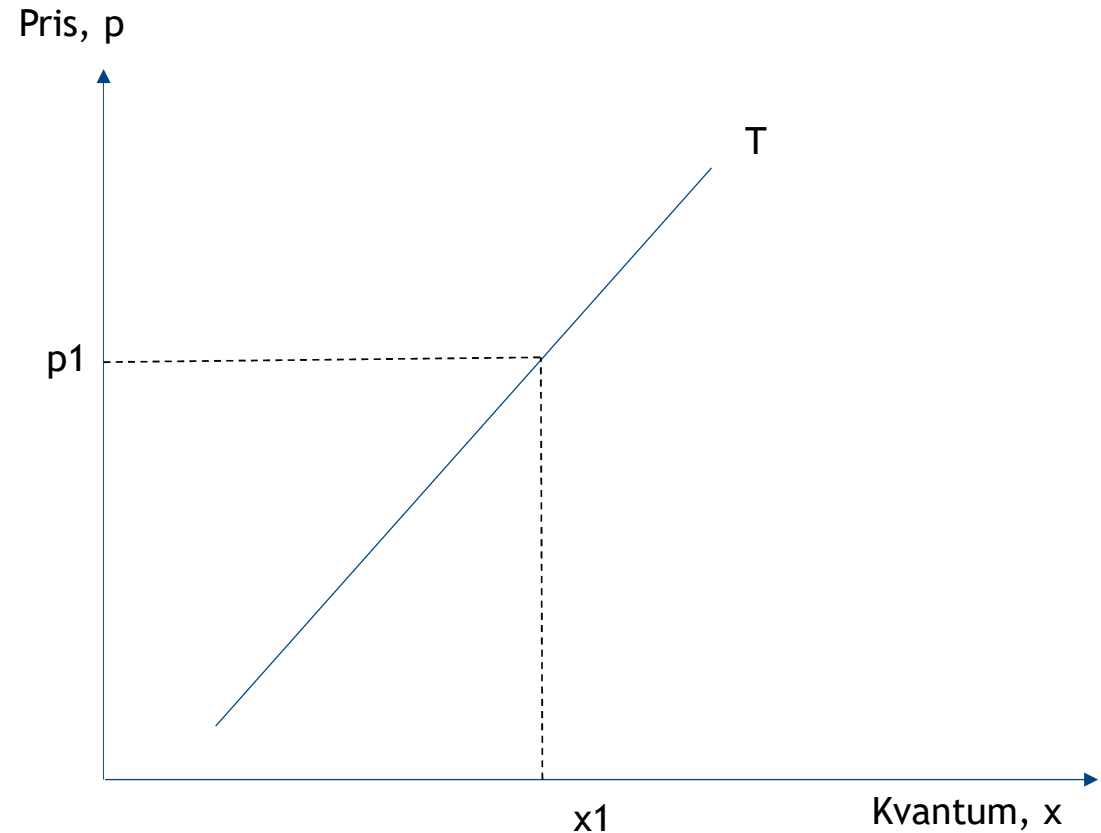
Tolkning av etterspørselskurven

- Ettersp. kurven sett fra p-aksen:
 - Hvor mange enheter ønsker konsumentene å kjøpe når prisen = p_1
- Ettersp. kurven sett fra x-aksen:
 - Hva vi er villige til å betale for å konsumere en enhet - betalingsvillighet
- Kurven faller, altså er betalingsvilligheten avtagende - hvorfor? Knytt dette til nyttefunksjonen og indifferenskurven

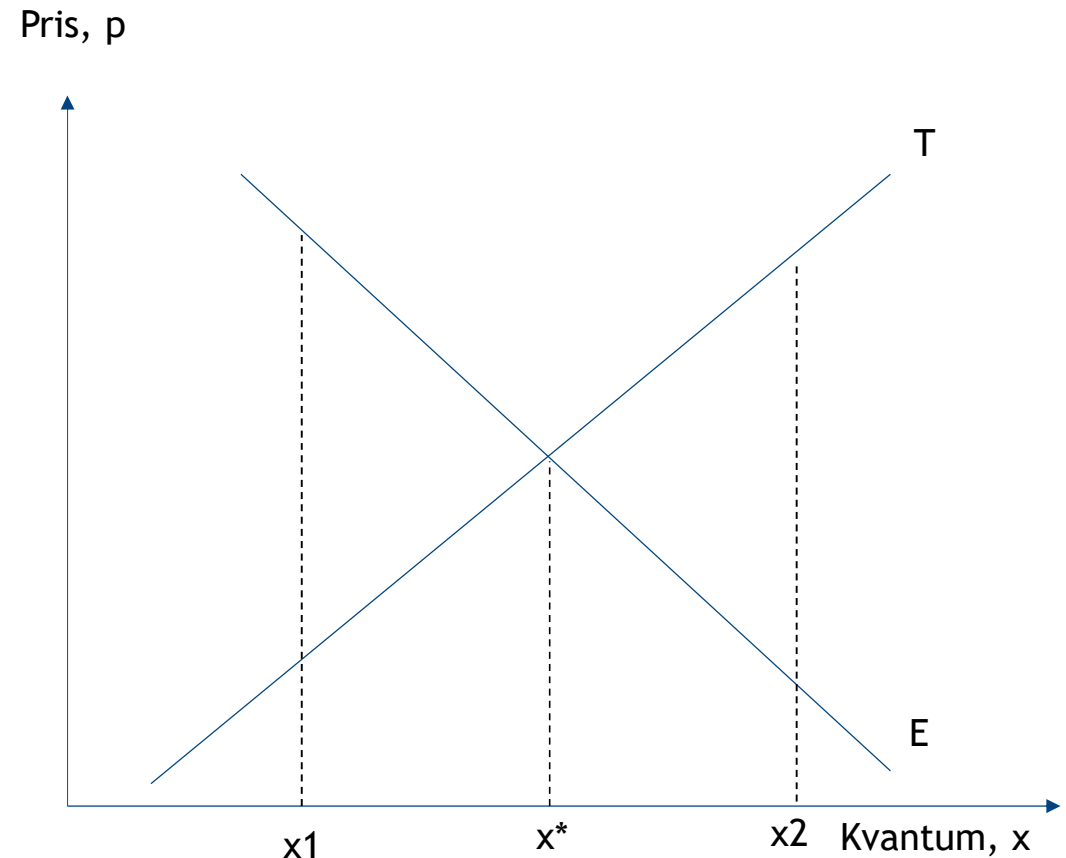
Tolkning av tilbudskurven

- Når prisen er p_1 , ønsker produsentene å produsere x_1 enheter
- Og tilsvarende, i x_1 , så reflekterer p_1 kostnaden av å produsere en enhet. Hvis vi forutsetter avtakende skalautbytte, og økende grensekostnader vil tilbudskurven være stigende

Optimalitet

- Her har vi vårt kjente markedskryss
- Hvis vi produserer x_1 -enheter, så vil vi kunne øke produksjonen og profitten, samtidig som at flere kunder får kjøpe varen til en lavere pris.
- Det er kun i $x=x^*$ at det ikke er noen pareto-optimale forbedringer
- Frikonkurransen, gir oss altså den optimale løsningen til tross for at deltakerne ikke er opptatt av dette

Forts...

- Dette minner oss Adam Smith sin usynlige hånd
- Gjennom å gå etter egne behov - konsumentene maksimerer egne nytte og bedriftene sin profitt, havner vi det som er den løsningen som gir høyest samfunnsmessig velferd

Velferdsteoriens to hovedteorem

T1 (1. hovedteorem)

«I en frikonkurransøkonomi med markeder for alle produkter, og uten **eksterne effekter** og **kollektive** goder, vil en likevektsløsning, hvis den eksisterer, under visse betingelser være pareto-optimal»

T2 (2. hovedteorem)

«Enhver Pareto-optimal allokering kan under passende betingelser realiseres som en frikonkurranseløsning - hvis man har anledning til fritt å tilpasse den initiale inntektsfordelingen»

Tolkning

1. Hovedteorem

- Marked sørger altså for optimalitet på egenhånd.
- Men det kritiske her er tilstedeværelsen av et velfungerende marked, hvis ikke vil vi ikke få den paretooptimale løsningen uten at for eksempel myndighetene griper inn

2. Hovedteorem

- Myndighetene kan omfordele initiale ressursfordeling, deretter vil markedene sørge for optimalitet
- Hvis myndighetene sørger for fordelingen, så vil markedsmekanismene ikke nødvendigvis endre dette. Men de vil sørge for at aktørene sitter på den fordelingen de ser som optimal

Oppgave

Tenk dere en strand som er 1000 meter lang, som har to iskrembarer og 100 badegjester som ligger spredd utover stranden.

- Hvor vil det være optimalt at disse to plasserer seg?

Konsument og produsent overskudd

Egen studie

